

MÁME NA TO ?

RNDr. Otakar Vychodíl

Motto : Tak už máme, co jsme chtěli ...

Úvod

Tak jsme si to všechno vydemostrovali. Vyzmrzali na listopadových a prosincových náměstích. V těch dnech nám bylo vše jasné. Naši milovaní přátelé ze Západu se nás ujmu, dojati a okouzleni naším "sametem", emigranti se vrátí domů, svá bohatá konta věnují na jakýsi "fond národní obnovy" a všichni, ruku v ruce, vykročíme k radostným branám Evropy a spočínáme v láskyplném náručí tržní ekonomiky. Konečně se zúročí naše genialita, která je zřejmě naší národní vlastností stejně jako fundovaná znalost politiky a schopnost všem radit, zkrátka "nezištně" se dělit o své bohaté zkušenosti. To, v čem nás bránila nesmyslná totalitní nabubřelost, se konečně dostane na celoevropské (promiňte, celosvětové) kolbiště. Svět, pozvolna narážející na nekompromisní brány informační společnosti, konečně rozpozná, že právě zde u nás je zakopána hřivna k jeho záchraně. My hrdí obyvatelé ostrova uprostřed Evropy, jsme tím vyvoleným národem, který světu ukáže ... Tak už dost!

Zrcadlo

Nuže, přátelé, do toho! Sdělit by patrně svým, s odušněním, soudruhům některý z hrádnů románu Julese Vernea. Je to jakási výzva k tomu, abychom si naprosto nekompromisně a bez jakýchkoliv příkras přiznali to, že ten podivný paskvil, ten Frankenstein, který se na nás dívá z onoho nepřijatelně pravdivého kousku skla, je opravdu naše tvář. A také to, že je možná v našich schopnostech to, aby se změnila v okouzlující úsměv

moudré krásky či moudré porozumnění šedivé hřívy Alberta Einsteina.

Přestože se tento příspěvek týká oblasti značně pragmatické, tedy výpočetní techniky, myslím si, že tento "literární" úvod není tak docela od věci. Jednak je to taková malá reminiscence na ty krásné listopadové dny a potom, pokud si laskavý čtenář vzpomene, prakticky od roku 1983 se mé příspěvky vyznačovaly značnou skepsí jak vůči oficiálnímu postupu v oblasti výpočetní techniky, tak i vůči chování odborné veřejnosti v tomto oboru. Snahou zainženýh příspěvků vždy bylo hledat to, co se dá vyjádřit slovy jako "česká škola" a "náš přínos světu". Abychom si rozuměli. Nejedná se snad ani o to, zda se mezi námi v našem oboru vyskytují prokazatelné osobnosti či géniové. Jistě se vyskytují. Jsme lidé jako jinde na světě. Takový génius se vždy stane známým. Totalita, netotalita. Dokonce v posledních letech tito jedinci měli i jakýsi, byť omezený, prostor pro víceméně mezinárodní realizaci. Ovšem tak jako na základě geniality Formanových filmů nemůžeme usuzovat, že to, co český režisér, to génius, tak tím méně na základě nějakých "šikovných" programátorských "figlů" či systémů nemůžeme pozorovatel ze zahraničí usuzovat, že naše programátorská obec je tvořena sbírkou nejvýznamnějších géníů a moudrých samostatců. Takže ten náš návrat do Evropy nebude asi tak mohutný a slavný, jak se zdálo před pár měsíci. Ani v našem oboru.

Situace

Jedna moje známá biologka má pro naši současnou situaci velmi výstižný a "horrorovitě" pregnantní příměr. Vzali broučka, utrhli mu křídýlka, vypíchlí očička, nechali jen dvě nožičky. Vzali ho za tu jednu nožičku a vedli do džungle. Později mu čali alepeckou hůl. Teď mu hůl sebrali a řekli: "Běží! Jsi svobodný!" Tím je krásně vyjádřeno to, čemu se lakonicky říká posttotalitní syndrom. Ztráta jistot. Ztráta jistoty nepřítelů. Nástup nejistot. Nejistot tržního hospodářství, opravdového "zření" do zrcadla svých vlastních schopností. Proto

es tak často v tomto příspěvku objevuje motiv zrcadla. Protože pouze dokonalá reflexe našich vlastních schopností nám umožní tento posttotalitní syndrom překonat.

Deníky

Žili jsme spoustu let v jakémsi obecném klamu. Lež okolo nás nás přechrcovala k tomu, abychom si lhali i sami sobě. Ano, člověk si musí klást poněkud vyšší cíle, než napovídají jeho momentální schopnosti. Nicméně je třeba mít jakousi morálku. Za léta své praxe jsem se setkal se značnou spoustou nejružnějších "sebedefinujících" se osobností v profesi programátorské. Spektrum těchto osobností bylo velmi široké. Většinou však mohu říci, že jejich postoje k zařazení naší profese v celoevropském kontextu byli nepřilíže přesně definovaní. Obsahoval někdy až příliš poráženecký přístup (typu "co my jsme proti NIM") a pak hloupou českou nabubřelost typu "my Západu ukážeme". Hloupou nadřazenost nad západními systémy, nekompetentně nadřazený vztah k něčemu, co považovali za cizák, přičemž se jednalo o šátečku, pouhý atom. Tyto extrémy však měly jeden společný jmenovatel. Byla to lež. Lež v oficiálním projevu stávala se i naší soukromou lží. Naháněli jsme si (a doposud si nahánáme), že jsme lepší nebo horší než svět. To se však netýkalo pouze našeho oboru. Pokud v rozhlase slyším neustále tu samou hučbu, bez kontextu se světem, nenapadne mě časem, že ve světě může existovat něco lepšího. Můžeme se domnívat, že jsme lepší či horší, ale pokud nemáme reálnou možnost se srovnat, jsou naše domněnky pouze domněnkami. Ničím víc, ničím méně.

Někteří z nás měli možnost na Západě pracovat. Dá se říci, že se poměrně rychle a snadno sžili s "jejich" způsoby práce. Řemeslná zručnost a schopnost přizpůsobování se patří k těm kladným vlastnostem, které nás ve světě reprezentují, pokud v jiných oblastech řemeslná zručnost nedegeneruje v podvádění a schopnost přizpůsobení v bezpátečnost. Tito naši "vy-slanci" však vždy "zapadli" do velmi dokonalého soukolí západ-

ního spíše práce. Nemí někdo říci, že by se k nim jejich západní zaměstnavatel stavěl jako k typicky českým reprezentantům profese programátorské. Špiče jako k šikovným programátorům. Je to není to málo? Je to dost málo, abychom si řekli, že alespoň někteří z nás se se světě dostali. Dost málo má to, abychom s tím byli spokojeni. Nemí asi úplně v pořádku, že profil našeho stavu není natolik rozlišitelný, aby sám o sobě byl v blízkou světa. Kapitalista nás považuje za dvou cívodí. Splňujeme nároky na jeho požadavky na počítač a navíc jsme "dumpingově" vyhodni. Ze 2 000 Kč mu účtáme to, zatím by jinému platil 4 000 Kč a více. Navíc jsou ochotni i k tomu, co bych nazval bez příkazu programátorskou prostitucí. "To pro tebe dělat, tak klot buď", říkáš v poněkud jiné souvislosti J. V. Štich. Říkáš nám někdy valitose lázně a několik zateňuje mostek, že vzpomínám na to, že jistě činnost je prostě pod naší stavovskou úroveň. Je nutné, že několik kvalifikovaných programátorů je schopni sedět o "páciček" 24 hodin denně, i když máta, o jejichž smyslu nemají ponětí, zatímco nějaký "vydělavec" na Západě si s tím žuká na žele a dilem si máne více, protože za takovou úroveň by musel operátorkám příjmy dat zaplatit dvojnásobek, přičemž by měl na krmu editorový a čas děrovček či podobnou instituci. Přidáš to připomíná výhodné nákupy našich "laskavých" sousedů na jihu našeho území.

Jinak jsme toho Západu moc nevážali. Ale patrně naše práce jen jakýsi povahový rys, který by mohl stát výchozí obchodní artiklem. Říkám, že si o sobě zpousta věcí namlouvám. Srdlečka je že "vím", že to, co udělám někdo jiný, bychom svládli daleko lépe. Proto vidím roznáčilou budoucnost našeho stavu v tomto programátorském "dísidentství". Sasazují se s to, abychom například prostřednictvím OSN nabídli světa "prováděvací" službu. Nikoliv, nedělám si tak docele legraci. Např. v systému MS DOS, počítači dBASE IV, jsme se svými kolegy našli takovou plejádu obyč, že by stačila na doživotní diskvalifikaci těchto svavěně, nežít jejich pružnosti a tedy schopnosti bleskurvobla reagovat na reklamace, které, kokužel, přicházejí odjízdu a ne od nás. Čili tento náš skepticismus lze jistě nazvat slo-

gansm "Pokud byl váš systém testován v Če (promiňte, nevím, jaký bude název našeho státu v době vydání příspěvku a kolik pomlček bude obsahovat), přežije i atomový výbuch!"

Netransparentnost

Již několik měsíců se naše vláda zabývá rozplétáním gordického uzlu absolutně neproniknutelného absurdna naší dosavadní takzvané ekonomiky. Je to útvar, který příliš připomíná černou díru, pojem známý z astrofyziky. Neproniknutelný, neuchopitelný útvar. Naše ekonomika je tedy netransparentní, nejasná. S tím nicméně souvisí i to, že tento propletenec hloupých a protismyslých zákonů je již nějakou dobu řízen. A to výpočetní technikou. Pokud se nám v uplynulém období podařil nějaký zázrak, je to právě tato okolnost. Úplný chaos, "řízený" za pomoci výpočetní techniky, obklopené skupinou diletantů, která se tváří, že využívá výsledky téhož. Úsilí, mnohdy až heroické, jistých fanatiků, kteří se rozhodli, že i v naší, reálsocialismem sužované zemi, nastalo dvacáté století, přivést výpočetní techniku až k jejím uživatelům (terminálové sítě, "písíčka", atd.), připomíná zoufalství návštěvníků ze vzdálených oblastí galaxie, kteří se snaží uspět s atomovými zbraněmi u lovců mamutů. Výsledek je tristní. Computery jsou používány k tomu, aby se mlácením do pazourku vytvářely pěstní klíny. Computer je používán v roli kladiva.

Mu a do tohoto prostředí se vlomí kapitalista a hodlá jej ovládnout. Rozsáhlé počítačové a terminálové sítě a k tomu dožívající ekonomické vztahy minulého období. Měl jsem v poslední době možnost jednat s několika lidmi ze Západu. Jejich představy o nás jsou různé. Buď mluví svým obvyklým jazykem, kterému ne příliš dobře rozumíme, nebo nás opravdu považují za ty lovce mamutů. Tedy to přechodné období bude pro nás i kapitalistu dosti náročnou záležitostí. On, překvapen okolností, že umíme číst a psát, my tím, že nemá v kapse kulomet, budeme muset hledat jakousi společnou cestu. Že se z jeho hlediska zdá naprosto nepochopitelným, že si každá fab-

rika dovolí vydržovat softwarehouse se 40 lidmi, je vcelku pochopitelné. On neví, že je jakousi otázkou stavovské cti to MTZ stokrát jinak, on neví, že v našich podmínkách je programování něčím mezi pařížskou bohémou a Hollywoodem. On netuší, že instituce vedoucích provozů výpočetních středisek, provozních programátorů a pánů techniků je nedotknutelným hájemstvím dosahu moci křídel vedoucího výpočetního střediska či OOTŘ. On nechápe jak se o tom dobře vypráví při večeři. Efektivita? Ach, jak je ten kapitalismus málo velkorysý! Když jsme dokázali živit statisíce aparátníků bývalé vedoucí strany, proč bychom neutáhli prá programátorů! Zde cítím lehké vzbouření v sále. Přátelé! Opravdu si myslíme, tedy my, v podnikových výpočetních střediscích, že přežijeme rok 1991? Myslet si to můžeme. Už vidím ty hromady nadšených akcionářů, jak vřele vítají do výpočetního střediska akciové společnosti další prodáváčku zeleniny, která to měla daleko do práce. Přestaňme konečně být tak hloupě naivní! Tržní hospodářství neohrožuje jen horníky. Vypadá to, že dny rozsáhlých softwarekusů v rámci podniků jsou sečteny. Nicméně je jasné, že alespoň jistou dobu se podniky bez našich služeb neobejdou. Budeme mít asi dost času na to, abychom se zabývali svou další budoucností. Dost, ale ne příliš.

Amatérismus

Nyní se odváží říci určité tvrzení, které se dozajista nesetká s bouřlivým ohlasem auditoria. Jedná se o celkovou charakteristiku našeho národa, probuzeného ze sna totality. Tvrdím, že profesně jsme nescourodá skupina namyšlených nekompetentních amatérů. Ten, kdo nějakou dobu pracoval se západními odborníky, ví, co mám na mysli. U nich je vždy prvořadým hlediskem profesionalita. Dokonalá a za každých okolností. Z našeho amatérismu jsme vytvořili léty mýtus, jímž chceme ohromit svět. To, že lékař je schopen postavit garáž, považujeme, bůhví proč, za nebývalý náš klad. Na západě se chce po lékaři, aby především léčil. Na stavění garáží jsou tam jiní lidé. Také profesionálové. A je jaksi dokázáno, že čas léka-

ře je dražší než čas zedníka. Každý lékař je do jisté míry schopen se naučit zdít "pětačtyřicítku", ne každý zedník je schopn operovat apendix. Lékař, zdičí garáž, strácí svůj čas, nutný pro studium. To se týká i programátorů. Nicméně každý lékař, každý programátor konsekvntně dospívá k závěru, že je dobrým zedníkem. Nikoliv! Je špatným zedníkem a začíná být špatným programátorem a hlavně oním nekompetentním amatérem. Hypochondrie amatérismu vede k tomu, že je přesvědčen o své bohopovnosti. Je schopn (alespoň je o tom přesvědčen), že není nutné mít pro vývoj operačních systémů týmy odborníků. On si stěží sám. Proto to, co vznikne je možná v základě dobré, ale profesionální realizace je smutná. To tvrdím s plnou zodpovědností. Sám jsem byl autorem či spoluautorem různých rozsáhlých systémů a vím, že jejich realizaci vždy (i) sobrázilo nedostatečné profesionální zajištění.

A toto je naše základní nemoc. Ano, myšlenky máme dobré, možná vynikající. To, co naprosto neumíme, je jejich dovedení do konce. Sílne podceňujeme profesionalitu. Jsme jednou obrovskou skupinou amatérů, vytvářejících mnoho sobě podobných originálů. Jako kdyby sto tisíc malířů mělo tutéž modelku. Tím, čím nás Západ poráží na hlavu, je právě ta profesionalita. Není umění věc vymyslet či vyrobit. Umění je ji prodat. Ne každá vynikající myšlenka může být v daný moment smysluplná. To, že něco umíme, neznamená, že to musíme za každou cenu realizovat.

Z těchto tvrdých konstatování vyplývá, jednoznačně jedna zásadní věc. Ano, máme spoustu vad, jsme zatíženi spoustou vlastních lží, jsme možná nekompetentními amatéry. Nicméně to, co tady bolestně schází nejvíc, je absence jakéhokoli managemingu, marketingu, atd. Naše halasně budovaná společnost si zadefinovala, že je naprosto zbytečné analyzovat stav trhu, natož pak sboží nabízet či se po něm racionálně ptát. Proto manageming je u nás něčím, co naprosto schází, tím, čehož absence způsobila to pověstné nedotahování věcí do konce, to tříštění kapacit, to mrhání lidskou prací a energií.

Profesionalita

Toto slovo se stalo jakousi magickou formulí posledního období. Všichni požadují profesionalitu. Jakby ne, když skupina neschopných amatérů dovela naši zem k samému pokraji katastrofy. Co tím máme v našich podmínkách rozumět? Samozřejmě totéž, co v jiných zemích. O každé práci, dříve než je započata, je nutno fundovaně (1) rozhodnout, zda je smysluplná čílníkoliv. Fundované rozhodnutí je v kompetenci týmu odborníků a manažera. Poté, kdy je práce započata, jsou přísně sledovány její etapy. A ... Koneckonců, není nutné zde opakovat lapidární zákony tržně orientovaného hospodářství. Naprosto jednoznačné je to, že v soutěži se zahraniční konkurencí uspějeme pouze tehdy, když si za prvé přiznáme svůj nekompetentní amatérismus a za druhé, když se co možná nejrychleji a nejefektivněji zprofesionalizujeme v tom dobrém slova smyslu.

Závěr

Původně jsem chtěl dopřát sluchu hlasům, které loňskému semináři vyčítaly přílišnou odtažitost od hlavního tématu. Můj příspěvek měl být odborně orientován. Měl se zabývat praktickými zásadami konstrukce distribuovaných systémů. V závěru svého loňského referátu jsem také hovořil o raketovém tempu okolních událostí. Listopadový vítr jim udělil třetí kosmickou rychlost. Proto jsem si dovolil své předsevzetí porušit a zabývat se tím, co je dle mého soukromého názoru daleko závažnější. To jest samou podstatou další existence programátorského cechu v našich zemích.

RNDr. Otakar Vychodil

ZTS Olomouc